

Erfgoed wordt van onderop bepaald

Riet de Leeuw

Immaterieel erfgoed is een voor Nederland relatief nieuw beleids-terrein met mogelijkheden voor innovatieve kruisbestuivingen met andere dan de traditionele erfgoedterreinen, zoals maatschappelijke organisaties, jonge ontwerpers et cetera. Als het kritische debat over immaterieel erfgoed breed wordt gevoerd kan het een sleutelrol vervullen voor andere erfgoedsectoren, bijvoorbeeld in het denken over nieuwe manieren van burgerbetrokkenheid bij de bescherming en betekenisgeving van het erfgoed.

Volksculturele tradities zijn van oudsher verweven met (nationale) identiteitspolitiek, zoals Ad de Jong in zijn dissertatie *Dirigenten van de herinnering* onthullend heeft beschreven (Jong 2001). De politieke belangstelling voor immaterieel erfgoed en volkscultuur kwam niet voor niets op in de tijd dat de Canon van Nederland en het Nationaal Historisch Museum werden ontwikkeld. 'In een tijd van globalisering ontstaat er weer meer belangstelling voor onze eigen tradities. Nederland mag er best trots op zijn. We moeten er niet lacherig over doen', aldus het CDA in 2009, dat het voor elkaar kreeg om 'volks-cultuur' in het regeerakkoord op te nemen. OCW-minister Ronald Plasterk kreeg alle drie de onderwerpen – de Canon, het Nationaal Historisch Museum en immaterieel erfgoedbeleid – op zijn bord. Hij was degene die er vol voor ging: er viel niets te lachen om borduren, het ambacht van molenaar of draaksteken in Beesel.

Ontwikkeling van burgerinitiatieven

De overheid beschouwt het Unesco Verdrag inzake de bescherming van het immaterieel cultureel erfgoed als een goed kader voor de ontwikkeling van immaterieel erfgoedbeleid. Een van Unesco's redenen voor bescherming van immaterieel erfgoed is de bijdrage ervan aan identiteitsontwikkeling: 'Intangible cultural heritage provides a sense of identity and belonging. The communities which bear and practise intangible cultural heritage are the people best placed to identify and safeguard it'.¹ Wat erfgoed is wordt niet van bovenaf, maar van onderop bepaald, zo stelt het verdrag. Dat is ook de voorwaarde die de rijksoverheid heeft gesteld aan het in kaart brengen van het immaterieel erfgoed in Nederland. Het van onderop borgen van (immaterieel) erfgoed past in deze tijd waarin de ontwikkeling van burgerinitiatieven voor cultuurbehoud en -participatie in plaats van beleidsmaatregelen van bovenaf wordt gestimuleerd. Het faciliteren van die ontwikkeling rekent de overheid tot haar taak. Dat betekent voor haar niet identiteiten beschermen, noch regievoeren op de landelijke inventaris van immaterieel erfgoed, die van, voor en door het erfgoedveld is, maar wel het ondersteunen van een eerste evaluatie van de landelijke inventaris, en daarmee het in beweging zetten van debat en kennisontwikkeling over immaterieel erfgoed, de relatie met

Riet de Leeuw

is senior beleidsmedewerker
van de directie Cultureel Erfgoed
van het ministerie van OCW

internationale ontwikkelingen, het ondersteunen van een interactieve website voor informatie- en kennisontwikkeling et cetera.

Organisaties en personen die een erfgoedgemeenschap vormen achten het erfgoed van zoveel waarde dat zij het willen behouden en doorgeven aan toekomstige generaties. Ik zou de nadruk willen leggen op dat proces. Bovendien behoren mensen tot meerdere erfgoedgemeenschappen, uit passie en zorg. Voor de toekomst is het van wezenlijk belang dat er brede 'erfgoedgemeenschappen' ontstaan waarin uiteenlopende culturele en maatschappelijke organisaties, experts, vrijwilligers, wetenschappelijke instituten en dragers van het erfgoed actief samenwerken om het erfgoed te identificeren, kritisch te bestuderen en nieuwe strategieën te ontwikkelen om het te borgen. Als coördinatiepunt kan het kennisinstituut voor immaterieel erfgoed VIE gemeenschappen met elkaar in contact brengen. Daarmee komen ook andere, nieuwe vormen van immaterieel erfgoed in beeld, van jongeren, nieuwe Nederlanders en van de gemeenschappen overzee op Curaçao, Aruba en Sint Maarten.

De sterke relatie met identiteitsvorming brengt ook gevoeligheden met zich mee. Uitgangspunt van Unesco is een interculturele dialoog te bewerkstelligen waarin gemeenschappen zich met respect voor elkaars erfgoed opstellen. Maar wat voor de één waardevol erfgoed is, kan voor de ander problematisch zijn. Een bekend voorbeeld daarvan is de figuur van Zwarte Piet, die sommige groepen als een aan het slavernijverleden gerelateerde en racistische stereotypering ervaren. De mensenrechtenorganisatie van de VN heeft Nederland begin dit jaar vragen gesteld over een eventuele internationale nominatie van het Sinterklaasfeest. Daarvan is op dit moment geen sprake, maar de vraag is wel hoe je een dergelijke gevoelige vorm van erfgoed opneemt in de nationale inventaris. Met debat en verschillende perspectieven en al? De overheid dient hier transparant te opereren. Zeker nu de minister van OCW heeft besloten internationale voordrachten te willen gaan indienen bij dit Unesco-verdrag.

Emotie en engagement horen bij de erfgoedbenadering en de spanning tussen kritische distantie en betrokkenheid zet ontwikkelingen in beweging. De brede gemeenschappen van beoefenaars, erfgoedprofessionals, historici, maar ook minderheden en jongeren zullen er samen uit moeten komen. Dan inspireert het *safeguarden* van tradities ons tot innovatieve praktijken.

Literatuur

Jong, A. de (2001) *Dirigenten van de herinnering: musealisering en nationalisering van de volkscultuur in Nederland 1815-1940*. Nijmegen: SUN.

Noot

1 www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00021